

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.279>

JEL classification: K19, O16, O23, O31

UDC: 347.736(477)

Алла ТКАЧЕНКО

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри,
кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Національний університет «Запорізька політехніка», Україна
E-mail: alla0676128584@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1843-2579

Олександр ПОЖУЄВ

ORCID ID: 0009-0009-8570-1570

МЕХАНІЗМ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ БОРЖНИКА У РАЗІ ОГОЛОШЕННЯ ЙОГО БАНКРУТОМ

АНОТАЦІЯ

В процесі дослідження розглянуто місце віртуальних активів у речових і зобов'язальних відносинах та можливості їх стягнення у разі оголошення боржника банкрутом. Досліджуючи правовий статус віртуальних активів, встановлено існуючі суперечливості щодо: форми існування віртуальних активів; визнання їх засобом платежу на території України чи предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги); визначення віртуальних активів, на які може бути звернено стягнення при примусовому виконанні рішень органами державної виконавчої служби тощо. Зазначено, що процедура стягнення віртуальними активами частково визначена Цивільним кодексом України. Наголошено, що жодною зі статей ГКУ не передбачається врегулювання ані обігу віртуальних активів, ані механізму їх стягнення у разі оголошення суб'єкта господарювання банкрутом. Поза увагою віртуальні активи лишились і КУзПБ. У цивільному праві віртуальні активи визнаються об'єктом права і підлягають стягненню при примусовому виконанні рішень органами державної виконавчої служби, в господарському ж праві як об'єкти права, вони абсолютно ігноруються. Обґрунтовано, що для забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) положення Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. за №2074-IX потребують на приведення їх у відповідність до Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. за №1404-VIII в частині визначення чіткого завершеного механізму звернення стягнення на віртуальні активи в примусовому порядку. Запропоновано Дорожню карту щодо забезпечення можливості стягнення віртуальних активів у разі оголошення боржника банкрутом, дотримання етапології реалізації якої сприятиме створенню правового поля, необхідного для врегулювання операцій з віртуальними активами.

Ключові слова: віртуальні активи; цифрові активи; цифрові речі; криптоіндустрія; криптовалюта; токени.

© Алла Ткаченко, Олександр Пожуєв, 2024

Отримано: 04.02.2024 р.

Рекомендовано до друку: 16.02.2024 р.

Опубліковано: 28.02.2024 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Ткаченко А., Пожуєв О. Механізм звернення стягнення на віртуальні активи боржника у разі оголошення його банкрутом. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 1. С. 279-291. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.279>

Вступ

Незважаючи на війну та її катастрофічні наслідки, Україна останнім часом впевнено демонструє прогресивний розвиток цифрових технологій та прискорене масштабування віртуальних активів [1, с. 70]. Виявлення ширшого спектра їх переваг та способів використання закономірно призвели до розквіту криптоіндустрії. Ці та інші обставини сприяли тому, що Україна у 2023 році посіла п'яте місце серед 154 країн світу у рейтингу за Глобальним індексом впровадження криптовалют, випереджаючи при цьому такі техніко-передові країни, як Велика Британія, Японія, Бразилія й Філіппіни та поступаючись лише США, Індії, Нігерії і В'єтнаму [2].

Характер і темпи перебігу вказаних подій суттєво позначились на різних аспектах економічного життя країн, які потребують створення ефективного, якісного і комплексного правового регулювання віртуальних активів.

Важливою подією, яка слугувала поштовхом у вирішенні даного питання, як наголошують урядовці, стало прийняття Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. за №2074-IX (далі – Закон №2074-IX) [3]. Втім, погодитись з даним твердженням досить складно, оскільки згідно п. 1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074-IX [3], даний законодавчий акт набере чинності лише:

а) з внесенням змін до Податкового кодексу України, щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами;

б) з впровадженням Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів [3].

З часу прийняття Закону 2074-IX [3] було здійснено кілька спроб щодо забезпечення виконання умов, визначених п. 1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» [3], а саме подано на розгляд Верховної Ради України законопроекти з оподаткування операцій з віртуальними активами. Втім, деякі з них після вивчення було знято з розгляду, а деякі до тепер перебувають на опрацюванні. Зокрема, мова йде про законопроекти «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» від 07.11.2023 р. за №10225 [4] та від

17.11.2023 р. за №10225-1 [5]. А отже, приходимо до висновку, що обіг віртуальних активів в Україні до нині лишається неврегульованим.

Аналіз літературних джерел свідчить, що законодавче врегулювання операцій з віртуальними активами перебуває на стадії становлення, а тому досить активно обговорюється науковцями. І, насамперед, з причин:

по-перше, їх складної правової природи. Навіть у Спільній заяві Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку та Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг зазначено, що «складна правова природа віртуальних активів не дозволяє визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом» [6]. Втім, згідно Закону 2074-IX [3] та Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» від 10.08.2023 р. за №3320-IX [7] віртуальні активи є об'єктом цивільного права, тобто порядок їх обігу має здійснюватися в межах єдиного правового порядку;

по-друге, ухвалення Європарламентом у квітні 2023 р. відразу двох документів з врегулювання обігу віртуальних активів на теренах ЄС - MiCA [8] та TFR (Regulation on Information Accompanying Transfers of Funds and Certain Crypto-Assets) [9], які найближчим часом мають бути імплементовані у вітчизняній практиці;

по-третє, невизначеності місця віртуальних активів у речових та зобов'язальних відносинах;

по-четверте, реалізації другого етапу пілотного проекту «Е-гривня», яким передбачено випуск НБУ власної цифрової валюти (так званої ЦВЦБ – цифрової валюти центрального банку), як нової, еволюційної форми грошей центрального банку, що потребує на її популяризацію як серед громадян, так і серед суб'єктів господарювання;

по-п'яте, неврегульованості віртуальних активів, що супроводжується серйозними викликами щодо фінансової стабільності [10].

Втім, цей перелік далеко неповний, а отже, дискусії щодо врегулювання операцій з віртуальними активами з кожним днем все більше активізуються, що спостерігаємо в працях Гуріна Б., Рибікової Г. та Ковригіної О., Лагойдю В., Левченко Н., Некрасова В., Ушинкіна О., Яроцького В. та ін. Втім, питання визначеності місця віртуальних активів у речових та зобов'язальних відносинах суб'єктів господарювання до тепер не віднайшли комплексного опрацювання, що саме і підкреслює актуальність та своєчасність даного дослідження.

Мета статті

Мета статті – дослідження місця віртуальних активів у речових і зобов'язальних відносинах та можливості їх стягнення у разі оголошення боржника банкрутом.

Виклад основних результатів дослідження

В сучасному світі технологічних інновацій та цифрової революції питання врегулювання віртуальних активів набуває особливої актуальності, оскільки такі цифрові речі, як криптовалюти, цифрові токени, токени NFT (Non-Fungible Tokens) та ін., з кожним днем все активніше масштабуються [10].

Втім, перш ніж говорити про місце віртуальних активів у речових і зобов'язальних відносинах та можливість їх стягнення задля покриття боргових зобов'язань, вважаємо доцільним початково визначитися з категорійно-понятійним апаратом цифроіндустрії, що забезпечить уникнення колізій та інших невизначеностей під час опрацювання вказаного питання [11, с.431].

З огляду на тематику дослідження та виходячи із загальноприйнятого розуміння сутності суміжних категорії предметний інтерес становитиме саме поняття «віртуальні активи». Для забезпечення повноти й всебічності розкриття його змісту звернемось до табл.1, де подано еволюцію формування правового статусу віртуальних активів за законодавчими актами України.

Досліджуючи правовий статусу віртуальних активів (табл.1), спостерігаємо деяку суперечливість:

по-перше, за формою існування віртуальних активів. Так, згідно Закону України №2074-IX віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Підкреслимо виражене в електронній формі. У той же час, в Законі України №361-IX віртуальний актив визнано цифровим вираженням вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі. Цифрову форму існування віртуальних активів визнає і НБУ, про що свідчить зміст Аналітичної записки за результатами пілотного проекту «Е-гривня» [17]. Відтак, у першому випадку йдеться про електронну форму існування віртуального активу, а в другому – про цифрову.

На перший погляд суттєвої різниці між цими двома формами існування віртуального активу немає. Втім, у спеціальній науковій літературі зазначається, що цифровий спосіб передачі та цифрова форма зберігання інформації відрізняються від інших способів організації інформаційного обміну в інформаційно-комунікаційних системах (зокрема, й електронних) [18, с. 103], оскільки за цифровізації відбувається переведення інформаційних систем з «аналога» (електронної форми) на «цифру» (цифрову форму) [19].

Віртуальні ж активи є цифровою одиницею розрахунку, яка створюється методом розшифрування криптографічних кодів. Простими словами, віртуальні активи - це тільки математичний код, який несе в собі інформацію про монету. Одиницею виміру всіх віртуальних активів є коін (у перекладі з англійської мови означає «монета»). Він існує лише у віртуальному просторі, та функціонує за рахунок технології блокчейн. Відтак, формою існування віртуального активу є лише цифрова. Тому, ст.1 Закону України №2074-IX [3] безперечно потребує на уточнення визначення поняття «віртуальні активи», що забезпечить не лише комплементарність законодавчих актів з врегулювання обігу віртуальних активів, а й формування чіткого уявлення щодо форми їх існування та змісту;

Таблиця 1. Еволюція формування правового статусу віртуальних активів

Нормативно-правові акти	Зміст поняття
ЗУ «Про Національний банк України» №679-XIV від 20.05.1999 р. [12]	віртуальна валюта - грошовий сурогат, випуск і обіг якої на території України не допускається
Лист НБУ «Щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти / криптовалюти" Bitcoin» від 10.11.2014 р. (втратив чинність)	віртуальна валюта це квазі-грошова одиниця, що відрізняється від грошової одиниці України
Проект ЗУ «Про обіг криптовалюти в Україні» реєстр. від 06.10.2017 р. №7183 (знятий з розгляду)	програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)»
Проект ЗУ «Про обіг криптовалюти в Україні» реєстр. від 10.10.2017 р. №7183-1 (знятий з розгляду)	криптовалюта – децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом
Проект Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів» від 25.10.2018 р. [13]	віртуальний актив - будь-який запис в рамках розподіленого реєстру записів у формі даних, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигід у майбутньому
Проект ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами» від 11.11.2019 р. №2461, включений до порядку денного за №3562-IX від 06.02.2024 р. [14]	віртуальний актив - особливий вид майна, який є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчужується електронно. До віртуальних активів віднесли криптоактиви, токен-активи та інші віртуальні активи
ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» №361-IX від 06.12.2019 р. [15]	Віртуальний актив - цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей
ЗУ «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. за №2074-IX [3]	віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі
ЗУ «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» від 10.08.2023 р. №3320-IX [16]	віртуальні активи – цифрова річ, цифровий контент та інші блага, що створюються та існують виключно у цифровому середовищі та мають майнову цінність

по-друге, згідно ст. Закону України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. №1591-IX [20] та Закону №2074-IX [3] віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не

можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) [3]. Тож, з введенням в дію Закону №2074-IX [3], уряд практично заборонив платіжну функцію віртуальних

активів в принципі, що є запереченням справжньої природи цього об'єкту цивільних прав, лишаючи їм лише вузьку нішу самими бути предметом купівлі-продажу (за фіатні гроші та ін. валютні цінності) в інвестиційних цілях, а також бути предметом обміну на інший віртуальний актив [21, с. 155]. Втім, п. 5 ст. 3 Закону України №1591-IX [20], в Україні передбачено здійснення розрахунків не лише фіатними грошима, а й прирівняними до них (зокрема, електронними та цифровими грошима) [20]. Тож, наразі НБУ у рамках пілотного проекту «Е-гривня», розглядає можливість випуску власної цифрової валюти (так званої ЦВЦБ – цифрової валюти центрального банку), як нової, еволюційної форми грошей центрального банку [17]. Аналогічне ставлення до цифрової валюти власного випуску і у Європейського центрального банку, який визнає її цифровою формою фіатних грошей та законним платіжним засобом.

Відтак, в силу цілого ряду економічних факторів (здешевлення транзакцій, пришвидшення платежів до моментального тощо) віртуальні активи з кожним днем будуть діставати все більшого і більшого поширення як засоби обігу та платежу, і консенсус щодо допустимості їх сприйняття в якості цифрових активів буде лише зростати [21, с.154]. Тож, політика ігнорування цифрових речей, як засобу платежу, яка наразі спостерігається в Україні, є помилковою. Не варто цуратись світового досвіду та керуючись нормами Закону України №1591-IX [20], віртуальні активи слід визнати грошима, прирівняними до фіатних грошей та тими, що можуть використовуватись для погашення боргових зобов'язань;

по-третє, згідно Закону №2074-IX [3] віртуальні активи є цифровими речами, що можу передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології, які залежно від умов емісії, можуть посвідчувати майнові права (зокрема, право вимоги на інші об'єкти цивільних прав, та або зобов'язання емітента віртуального активу) [3]. А відтак, на віртуальні активи поширюються положення ст. 177 Цивільного кодексу України [7], згідно з якою об'єкти цивільних прав

можуть існувати у матеріальному світі та/або цифровому середовищі. Тож, віртуальні активи, тобто цифрові речі є об'єктами цивільного права, а отже, з огляду на це є об'єктами, на які може бути звернено стягнення при примусовому виконанні рішень органами державної виконавчої служби [22].

Втім, жодною зі статей Господарського кодексу України [23] не передбачається врегулювання ані обігу віртуальних активів, ані механізму їх стягнення у разі оголошення суб'єкта господарювання банкрутом. Поза увагою віртуальні активи лишились і у Кодексі України з процедур банкрутства (КУЗПБ) [24]. Тож, як бачимо, у цивільному праві віртуальні активи визнаються об'єктом права і підлягають стягненню при примусовому виконанні рішень органами державної виконавчої служби, в господарському ж праві як об'єкти права, вони абсолютно ігноруються.

Втім, акцентуємо, що стягненню підлягають лише віртуальні активи, які згідно ст. 4 Закону №2074-IX [3] та ЦКУ [7] визнаються забезпеченими (рис. 1).

Забезпечені віртуальні активи згідно ст. 4 Закону №2074-IX [3] посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Об'єктом забезпечення віртуального активу вважається інший об'єкт цивільних прав, права вимоги на який посвідчує такий віртуальний актив [3]. А отже, маємо підстави констатувати, що коло об'єктів забезпечення віртуального активу у Законі №2074-IX [3] не є чітко поіменованим. Втім, серед забезпечених віртуальних активів Закон №2074-IX [3] окремо виділяє фінансові віртуальні активи, а саме:

- емітовані резидентом України забезпечені віртуальні активи, що забезпечені валютними цінностями (далі – ЗВА(ВЦ));
- емітовані резидентом України забезпечені віртуальні активи, що забезпечені цінним папером або деривативним фінансовим інструментом (далі – ЗВА(ФІ)) [3].

Проте поділ віртуальних активів на забезпечені та незабезпечені не в повній мірі відповідає нормам MiCA [8], що може привести до правових колізій та фактично невизнання українського правового регулювання віртуальних активів ключовими фінансовими інституціями світу. Саме тому у законопроектах

№10225 та №10225-1 подається їх поділ на інші групи. Зокрема, законопроектом №10225 [4] передбачено поділ віртуальних активів на: токени електронних грошей (*“electronic money token”* або *“e-money token”*), токени з

прив’язкою до активів (*“asset-referenced token”*), токени, які визначені індивідуальними ознаками та інші віртуальні активи (зокрема сервісні токени) [4].

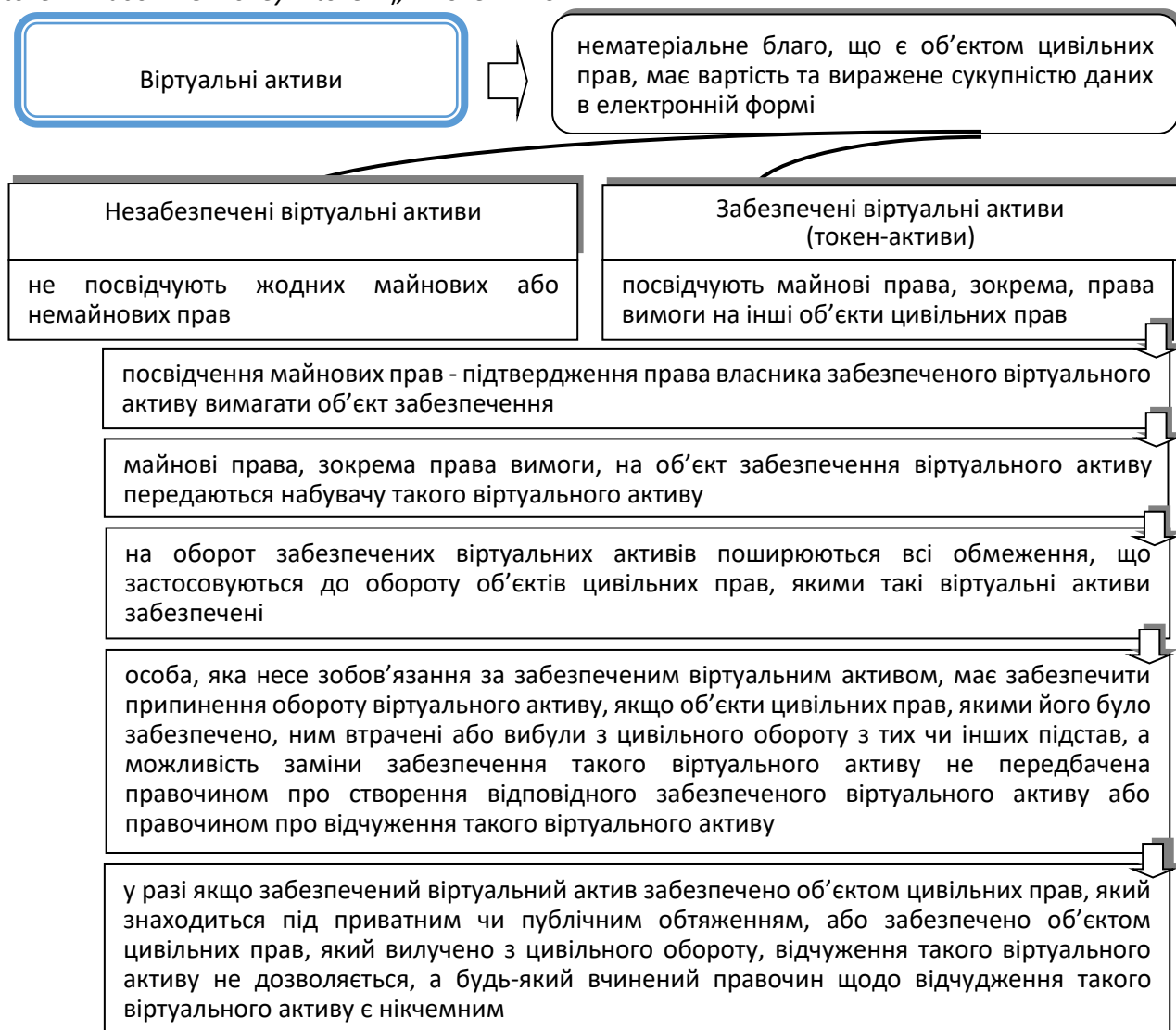

Рис. 1. Відмінні риси забезпечених віртуальних активів

У той же час у законопроекті №10225-1 запропоновано поділ віртуальних активів на: токени електронних грошей (*“electronic money token”* або *“e-money token”*), токени, пов’язані з активами (*“asset-referenced token”*), службові токени (*“utility token”*) та некласифіковані віртуальні активи [5].

Враховуючи відмінні риси кожної з перелічених груп цифрових речей, приходимо до висновку, що до забезпечених віртуальних активів варто віднести:

- «токени, пов’язані з активами» – токени, забезпечені вартістю декількох фіатних валют, які є законними платіжними засобами чи один або декілька товарами, або один чи декілька криптоактивами, або комбінацію таких активів (п. 3 § 1 МіСА [8]);
- «токен електронних грошей» - токени, які підтримують стабільну вартість, посиляючись на вартість фіатної валюти, яка є законним платіжним засобом (п. 4 § 1 МіСА [8]);
- фінансові віртуальні активи.

Решта цифрових речей, виходячи з їх економіко-правової природи відноситься до незабезпечених віртуальних активів, а отже, за логікою не можуть підлягати стягненню у погашення боргових зобов'язань.

Також, слід врахувати і той факт, що право власності на віртуальний актив згідно ст. 6 Закону №2074-IX [3] набувається за фактом створення віртуального активу, вчинення та виконання правочину щодо віртуального активу, на підставі норм закону або рішення суду і засвідчується володінням ключа такого віртуального активу [3], крім випадків:

- ключ віртуального активу або віртуальний актив перебуває на зберіганні у третьої особи відповідно до умов правочину між зберігачем і власником цього віртуального активу;
- віртуальний актив передано на зберігання будь-якій особі відповідно до закону або рішення суду, що набрало законної сили;
- ключ до віртуального активу набуто особою неправомірно [3].

Відтак, стягнення на віртуальні активи боржника у разі оголошення його банкрутом можуть здійснюватися лише з власників ключа віртуального активу.

Втім, водночас, постає і питання чи є віртуальні активи подільною річчю? У цьому контексті треба зрозуміти, що віртуальні активи насправді можуть бути досить різними. За нормами ЦКУ [7] подільною річчю є річ, яку можна поділити без втрати її цільового призначення. З однієї сторони за своєю суттю взаємозамінні токени близькі до речей, визначених родовими ознаками, наприклад, таких як гроші. З іншого боку, до віртуальних активів також відносяться «NFT». Це невзаємозамінні токени. Якщо простіше, то це цифрові речі, які мають оригінальний індивідуальний характер та автентичність яких підтверджується унікальним записом у блокчейні. За аналогією з предметами реального світу – це форма вираження творчості: картини, фото, фільми, відеокліпи, яка має свій унікальний запис у блокчейні, який неможливо підробити. Тому NFT є неподільною цифровою річчю [25]. А отже, при прийнятті рішень щодо стягнення віртуальних активів у погашення боргів даний факт має обов'язково враховуватися.

Слід врахувати і те, що згідно ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016.р. за №1404-VIII [26] звернення стягнення на майно боржника полягає в його арешті, вилученні (списанні коштів з рахунків) та примусовій реалізації (пред'явленні електронних грошей до погашення в обмін на кошти, що перераховуються на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, рахунок приватного виконавця) [26]. Натомість, згідно зі ст. 56 Закону України №1404-VIII [26] арешт майна (коштів) боржника застосовується для забезпечення реального виконання рішення. З наведеного вбачається, що звернення стягнення на майно боржника є першочерговим заходом примусового виконання рішень, а накладення арешту на майно (кошти) боржника є першочерговою дією під час звернення стягнення на будь-яке майно боржника, яке полягає у накладенні заборони на право розпоряджатися майном з метою його збереження до визначення подальшої долі цього майна [27]. При цьому останньою дією під час звернення стягнення на майно є його примусова реалізація (пред'явлення електронних грошей до погашення в обмін на кошти, що перераховуються на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, рахунок приватного виконавця). Втім, Законом №2074-IX [3] не визначено порядок звернення стягнення на віртуальні активи в примусовому порядку. Тож, наведене свідчить про відсутність у Законі №2074-IX [3] завершеного механізму правового регулювання віртуальних активів [22].

Отже, з метою забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) положення Закон України №2074-IX [3] потребують на приведення у відповідність до Закону України №1404-VIII [26] в частині визначення чіткого завершеного механізму звернення стягнення на віртуальні активи в примусовому порядку [22].

Щодо КУЗПБ [24], насамперед, слід забезпечити його комплементарність з іншими законодавчими актами з регулювання цифрової індустрії України. Так, відповідно до частини першої ст. 53 законопроекту №10225 [4] емітент токена з прив'язкою до активів, що

не є банком, повинен розробити та підтримувати операційний план, який має забезпечити організоване погашення кожного токена з прив'язкою до активів. Такий план застосовується за рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, якщо емітент токена з прив'язкою до активів не може або ймовірно не зможе виконувати свої обов'язки, зокрема у випадку неплатоспроможності або анулювання авторизації щодо токена з прив'язкою до активів.

Аналогічні положення передбачені частиною першою ст. 62 законопроекту №10225 [4] для емітента токена електронних грошей.

З огляду на те, що проектом Закону №10225 [4] пропонується доповнити КУзПБ ст. 93³ «Особливості банкрутства емітентів tokenів з прив'язкою до активів та постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів» [24], існує правова невизначеність порядку застосування операційного плану за рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у разі неплатоспроможності емітента токена електронних грошей, оскільки з огляду на положення п. 2 частини третьої ст. 1 законопроекту №10225 [4] дія цього Закону (проекту Закону) поширюватиметься на діяльність арбітражних керуючих виключно у випадках, передбачених ст. 52 та 53 законопроекту № 10225 [4].

Внести доповнення до Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. за №1404-VIII щодо процедури стягнення віртуальних активів для покриття боргових зобов'язань

Модифікувати Міністерству фінансів України та ДПС України форми фінансової та податкової звітності з урахуванням чинного законодавства та вимог щодо забезпечення прозорості криптоіндустрії, її оподаткування, контролю й звернення стягнень на віртуальні активи боржників

Розробити Національному банку України, Міністерству фінансів України та ДПС України методичні рекомендації з бухгалтерського обліку кожного з видів віртуальних активів та відображення операцій, пов'язаних з їх рухом у звітності

Внести зміни та доповнення до законодавчих актів з регулювання крипто-індустрії України шляхом чіткого визначення прав та обов'язків емітента токена електронних грошей у разі визнання його неплатоспроможним

Визначити Господарським кодексом України та Кодексом України про банкрутство забезпечені цифрові речі, на які може бути звернено стягнення у разі оголошення їх власника банкрутом

Законом України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. №1591-IX визнати віртуальні активигрошіма, прирівненими до фіатних грошей та що можуть використовуватись для погашення боргових зобов'язань

Внести зміни до Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. №2074-IX в частині уточнення понятійно-категорійного апарату з цифроіндустрії

Рис. 2. Дорожня карта забезпечення можливості стягнення віртуальних активів у разі оголошення боржника банкрутом

При цьому, ст. 52 законопроекту №10225 [4] не містить жодних положень, які б стосувалися діяльності арбітражних керуючих.

Також слід зауважити, що у випадку неплатоспроможності емітента токенів з прив'язкою до активів застосовуватимуться положення КУЗПБ [24] щодо здійснення процедур банкрутства, тому положення п. 2 частини третьої ст. 1 законопроекту №10225 [4] не відповідають вимогам щодо взаємозв'язку та узгодженості положень проекту акта з іншими законодавчими актами [22].

Дотримання запропонованої Дорожньої карти щодо забезпечення можливості стягнення віртуальних активів у разі оголошення боржника банкрутом сприятиме створенню правового поля, необхідного для врегулювання операцій з віртуальними активами.

Висновки

Таким чином, в процесі дослідження розглянуто місце віртуальних активів у речових і зобов'язальних відносинах та можливості їх стягнення у разі оголошення боржника банкрутом.

Досліджуючи правовий статус віртуальних активів, встановлено існуючі суперечливості щодо: форми існування віртуальних активів; визнання їх засобом платежу на території України чи предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги); визначення

віртуальних активів, на які може бути звернено стягнення при примусовому виконанні рішень органами державної виконавчої служби тощо.

Наголошено, що жодною зі статей ГКУ [23] не передбачається врегулювання ані обігу віртуальних активів, ані механізму їх стягнення у разі оголошення суб'єкта господарювання банкрутом. Поза увагою віртуальні активи лишились і КУЗПБ [24]. У цивільному праві віртуальні активи визнаються об'єктом права і підлягають стягненню при примусовому виконанні рішень органами державної виконавчої служби, в господарському ж праві як об'єкти права, вони абсолютно ігноруються.

Обґрунтовано, що для забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) положення Закон України №2074-IX [3] потребують на приведення у відповідність до Закону України №1404-VIII [26] в частині визначення чіткого завершеного механізму звернення стягнення на віртуальні активи в примусовому порядку [22].

Запропоновано Дорожню карту щодо забезпечення можливості стягнення віртуальних активів у разі оголошення боржника банкрутом, дотримання етапології реалізації якої сприятиме створенню правового поля, необхідного для врегулювання операцій з віртуальними активами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ушинкіна О. А. Концептуальні підходи до визначення поняття «Віртуальні активи» в Україні та у світі. *Юридичний вісник*. 2022. №3(64). С. 70-77. DOI: 10.18372/2307-9061.64.16880.
2. Chainalysis Global Crypto Adoption Index 2023. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>.
3. Про віртуальні активи. Закон України від 17.02.2022 р. №2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні. Закон України від 07.11.2023 р. за №10225. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні. Закон України від 17.11.2023 р. №10225-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232>.

6. Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini>.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
8. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). ESMA. 2023. URL: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>.
9. Regulation on Information Accompanying Transfers of Funds and Certain Crypto-Assets. Regulation (EU) 2023/1113 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023. CSSF. 2023. URL: <https://www.cssf.lu/en/Document/regulation-eu-2023-1113-of-the-european-parliament-and-of-the-council-of-31-may-2023/>.
10. Рибікова Г. В., Ковригіна О. К. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні та світі. *Молодий вчений*. 2024. №3(127). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6131/5999>.
11. Гурін Б. Загальна характеристика криптоіндустрії, оцінка ступеня та перспектив її подальшої інтеграції до національного економічного сектора. Аналітично-порівняльне законодавство. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». С.431-435. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.06.73.
12. Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
13. Про схвалення Концепції державної політики у сфері віртуальних активів. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.10.2018. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=dbfc2a7e-47f9-4fce9110-66ed61c0ae17>.
14. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами. Проект Закону України від 11.11.2019 р. №2461. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-podatkovogo-kodeksu-ukraini-ta-deyakikh-inshikh-zakoniv-ukraini-shchodo-opodatkuvannya-operatsiy-z-kriptoaktivami>.
15. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 06.12.2019 р. №361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
16. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав. Закон України від 10.08.2023 р. №3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text>.
17. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «У-гривня». Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ehryvnia>.
18. Яроцький В.О. Поняття та види віртуальних активів, що можуть перебувати в обігу за законодавством України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/15>.
19. Некрасов В. Розробник штучного інтелекту Родні Брукс: як 5G дозволить ШІ впливати на демографію і клімат. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/05/10/647656/>.
20. Про платіжні послуги. Закон України від 30.06.2021 р. №1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text><https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
21. Лагойда В. М. Перспективи врегулювання правового статусу криптовалюти в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 63. С. 152-157.

22. Щодо проекту Закону України реєстр. №10225 від 07 листопада 2023 р. Лист Міністерства юстиції України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-3748407.pdf.
23. Господарський кодекс України 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
24. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
25. Наконечний Я. Спіймай мене якщо зможеш, або перспективи поділу криптовалюти під час поділу майна подружжя. *Юридична газета online*. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/spiymay-mene-yakshcho-zmozhash-abo-perspektivi-podilu-kriptovalyuti-pid-chas-podilu-mayna-podruzzhzy.html>.
26. Про виконавче провадження. Закону України від 02.06.2016 р. за №1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
27. Левченко Н. М., Прилепова М. О. Вдосконалення процедури банкрутства – запорука забезпечення поліпшення умов ведення малого бізнесу. Сталий розвиток економіки. 2019. №4[45]. С. 174-180.
28. Ткаченко А. М., Тютченко С. М. DUE DILIGENCE корпоративної звітності як комплекс аналітичних заходів із гарантування економічної безпеки підприємства *Науковий вісник Полтавського університету Економіки та торгівлі. Серія «Економічні науки»*. № 3(94) (2019). С. 16-25.

REFERENCES

1. Ushinkina, O. A. (2022). Conceptual approaches to the definition of the concept of "Virtual assets" in Ukraine and in the world". *Legal Bulletin*, 3(64), 70-77. DOI: 10.18372/2307-9061.64.16880.
2. Chainalysis Global Crypto Adoption Index 2023. <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022). The Law of Ukraine "About virtual assets". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023). The Law of Ukraine "On making changes to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the regulation of the turnover of virtual assets in Ukraine". <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023). The Law of Ukraine "On making changes to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the regulation of the turnover of virtual assets in Ukraine". <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232>.
6. National Bank of Ukraine (2023). Joint statement of financial regulators regarding the status of cryptocurrencies in Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini>.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "Civil Code of Ukraine". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
8. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). ESMA. 2023. <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>.
9. CSSF. (2023). Regulation on Information Accompanying Transfers of Funds and Certain Crypto-Assets. Regulation (EU) 2023/1113 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023". <https://www.cssf.lu/en/Document/regulation-eu-2023-1113-of-the-european-parliament-and-of-the-council-of-31-may-2023/>.
10. Rybikova, G. V., and Kovrigina, O. K. (2024). Peculiarities of legal regulation of circulation of virtual assets in Ukraine and the world. *A young scientist*, 3(127). <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6131/5999>.

11. Gurin, B. (2023). General characteristics of the crypto industry, assessment of the degree and prospects of its further integration into the national economic sector. Analytical and comparative legislation. Uzhhorod National University, 431-435. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.06.73.
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999). The Law of Ukraine "About the National Bank of Ukraine". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Textv>.
13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Draft order "On the approval of the Concept of state policy in the field of virtual assets". <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=dbfc2a7e-47f9-4fce9110-66ed61c0ae17vv>.
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). The Draft Law of Ukraine "On making changes to the Tax Code of Ukraine and some other laws of Ukraine regarding the taxation of operations with crypto assets". <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-podatkovogo-kodeksu-ukraini-ta-deyakikh-inshikh-zakoniv-ukraini-shchodo-opodatkuvannya-operatsiy-z-cryptoactivities>.
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019). The Law of Ukraine "On the prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, the financing of terrorism, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023). The Law of Ukraine "On amendments to the Civil Code of Ukraine regarding the expansion of the range of objects of civil rights". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text>.
17. National Bank of Ukraine. (2023). "Analytical note on the results of the "U-hryvnia" pilot project". <https://bank.gov.ua/ua/news/all/e-hryvnia>.
18. Yarotsky, V. O. (2023). Concepts and types of virtual assets that can be put into circulation under the legislation of Ukraine. Academic notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/15>.
19. Nekrasov, V. (2019). Artificial intelligence developer Rodney Brooks: how 5G will allow AI to influence demography and climate. Economic truth. <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/05/10/647656/>.
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine "About payment services". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text><https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
21. Lagoida, V. M. (2021). Prospects for regulating the legal status of cryptocurrency in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 63, 152-157.
22. Ministry of Justice of Ukraine. (2023). Letter "Regarding the draft Law of Ukraine". https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-3748407.pdf.
23. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018). The Law of Ukraine "Economic Code of Ukraine". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
24. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018). The Law of Ukraine "Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
25. Nakonechnya, Y. (2024). Catch Me If You Can, or Prospects for Dividing Cryptocurrency During the Division of Marital Property. Legal newspaper online. <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finsove-pravo/spiymay-mene-yakshcho-zmozhes-abo-perspektivi-podilu-kriptovalyutid-chas-podilu-mayna-podruzhyzhy.html>.
26. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "About executive proceedings". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
27. Levchenko, N. M., and Prilyepova, M. O. (2019). Improving the bankruptcy procedure is the key to ensuring the improvement of the conditions for conducting small business. *Sustainable economic development*, 4[45], 174-180.
28. Tkachenko A.M., Tutchenko S.M. (2019), DUE DILIGENCE of corporate reporting as a complex of analytical measures to guarantee the economic security of the enterprise *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series "Economic Sciences"*, 3(94), 16-25.

Alla Tkachenko, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of Department, Department of Entrepreneurship, trade and Exchange Activity, Zaporizhia Polytechnic National University, Ukraine
Oleksandr Pozhuev, Zaporizhia Polytechnic National University, Ukraine

MECHANISM FOR FORECLOSURE OF VIRTUAL ASSETS OF THE DEBTOR IN THE EVENT OF DECLARING THEM BANKRUPT

Abstract

In the study, the place of virtual assets in property and obligation relations and the possibility of their recovery in the event of declaring the debtor bankrupt were considered. Investigating the legal status of virtual assets, existing contradictions were established regarding: the form of existence of virtual assets; recognizing them as a means of payment on the territory of Ukraine or as an object of exchange for property (goods), work (services); determination of virtual assets that may be levied upon enforcement of decisions by bodies of the state executive service, etc. It is noted that the procedure for recovering virtual assets is partially determined by the Civil Code of Ukraine. It is emphasized that none of the articles of the GCU provides for the regulation of either the circulation of virtual assets or the mechanism of their recovery in the event of declaring a business entity bankrupt. KUzPB also ignored virtual assets. In civil law, virtual assets are recognized as an object of law and are subject to recovery in case of forced execution of decisions by state executive bodies, in economic law, as objects of law, they are completely ignored. It is substantiated that in order to ensure the timely, complete and impartial execution of court decisions and decisions of other bodies (officials), the provisions of the Law of Ukraine "On Virtual Assets" dated February 17, 2022 under No. 2074-XX need to be brought into compliance with the Law of Ukraine. About executive proceedings" dated June 2, 2016 according to No. 1404-VIII in the part of defining a clear and completed mechanism for foreclosure on virtual assets in a compulsory manner. A Roadmap has been proposed to ensure the possibility of recovery of virtual assets in the event of declaring the debtor bankrupt, the implementation of which will contribute to the creation of the legal field necessary for the settlement of transactions with virtual assets.

Keywords: virtual assets; digital assets; digital things; crypto industry; cryptocurrency; tokens.

Cite as: Tkachenko, A., and Pozhuev, O. (2024). Mechanism for foreclosure of virtual assets of the debtor in the event of declaring them bankrupt. *Economic analysis*, 34 (1), 279-291. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.01.279>